

آثار انتشار یافته در زمینه آموزش باز و ازراه دور در دانشگاه پیام‌نور (۱)

حکیمه دسترنجی (پژوهشگر و ویراستار)

۱) آموزش باز، نورمن مکنزی، ریچموند پستگیت، جان اسکاپهام، ترجمه محمود علیمحمدی، انتشارات دانشگاه پیام‌نور، تهران ۱۳۶۹ش، ۹۶ صفحه.

کتاب آموزش باز از جمله آثار مرجع در زمینه آموزش از راه دور است که به مفاهیم بنیادی و اساسی در این حوزه تحقیق پرداخته است. از این رو، به رغم انتشار این اثر در سال ۱۳۶۹ش، همواره می‌تواند مرجع پژوهشگران و علاقه‌مندان به مطالعه در این حوزه باشد و آنان را با مفاهیم کلیدی همچون سیستم آموزش باز، مسائل آموزشی، کاربرد رسانه‌های رادیو تلویزیونی و امثال آن آشنا سازد. مترجم در مقدمه، در معرفی اثر، تاریخچه‌ای جامع در باب آموزش ازراه دور گنجانده است:

چکیده: هدف از درافکندن این طرح در مجله پیک‌نور، به عنوان یگانه مجله تخصصی در زمینه آموزش باز و ازراه دور در ایران، معرفی آثار مرجع و نیز تازه‌های نشر (اعم از کتاب و مقاله) در ایران و جهان و نیز انعکاس اخبار علمی کنفرانسها و سمینارها و مجامع علمی در زمینه آموزش از راه دور و دانشگاههای باز است. به عنوان مقدمه، اشاره به پیشینه فعالیت‌های پژوهشی در این حوزه ضروری می‌نمود. از این رو، در آغاز به معرفی آثار تخصصی آموزش از راه دور، که به همت دانشگاه پیام‌نور، تنها متولی نظام آموزش ازراه دور در ایران، انتشار یافته پرداختیم. مجله پیک‌نور امیدوار است این بخش سنگ بنای بایگانی تخصصی اطلاعات مرجع در این زمینه در ایران باشد. از این رو، همه پژوهندگان، محققان و اعضای هیئت علمی را به همکاری در این حوزه تحقیقاتی دعوت می‌کند.

۲) مجموعه مقالات اولین سمینار تخصصی آموزش از راه دور، انتشارات دانشگاه پیام‌نور، تهران اردیبهشت ۱۳۷۱ ش، ۲۸۸+۲ صفحه فهرست و مقدمه.

این اثر حاوی مقالات ارزشمندی در باب ماهیت، سازمان و لوازم آموزش از راه دور، به طور کلی، و به ویژه در ایران است. باید از طرح پژوهشها و آراء و نظریات متخصصان فن و متولیان آموزش از راه دور به عنوان ویژگی اصلی این اثر یاد کرد. در مقدمه اثر آمده است: "توسعه کمی و گسترده‌گی کیفی علم و صنعت و رشد روزافزون اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، از سویی، و افزایش پرشتاب جمعیت و نیاز شدید نسل جوان و مستعد به تحصیلات دانشگاهی و افزون شدن تشنگان کسب مهارت‌های فنی و تخصص‌های علمی، از سوی دیگر، بخش آموزش عالی جامعه را وامی‌دارد تا برای همگامی با تحول و تکامل و پاسخگویی به نیازهای فراوان مشتاقان، از مرز گسترش دانشگاه‌های سنتی پا فرا نهد و نظام آموزش خاصی را برای شرایط فعلی جامعه تدارک ببیند. از این رو، دانشگاه پیام‌نور در سال ۱۳۶۶ ش تأسیس گردید."

در ادامه مقدمه در معرفی این مجموعه آمده است: "...مجموعه مقالاتی است در شرح ویژگی‌های نظام آموزش از راه دور و تفاوت‌های آن با آموزش سنتی. در این مجموعه کوشش شده است که ابعاد مختلف آموزش باز برای کسانی که درصدد کسب اطلاعات ویژه درباره آن‌اند، معرفی شود."

عنوان مقاله‌های این مجموعه بدین شرح است: "دانشگاه پیام‌نور، نظام نوینی در آموزش عالی کشور" (دکتر حسن ظهور)، "آموزش از راه دور در جهان" (دکتر نصرت‌الله ضرغام)، "آموزش معلم محور و آموزش کتاب محور" (دکتر علی‌اکبر سیف)، "زبان، وسیله ارسال پیام در دانشگاه پیام‌نور" (دکتر توفیق هـ سبحانی)، "مبانی نظری آموزش از راه دور" (دکتر منصور بدری‌فر)، "نظام آموزشی برای تعلیم مهارت‌ها و عناصر تشکیل دهنده آن" (سید احمد میرشکرایی)، "نقش آموزش از راه

"در سال ۱۹۳۷ میلادی، مرکز تکنولوژی آموزشی دانشگاه ساسکس انگلستان با مساعدت یونسکو و بنیاد فورد، پروژه‌ای را به نظام‌های آموزش باز دانشگاهی که از رسانه‌های نوین بهره‌می‌جویند، اختصاص داد. کتاب آموزش باز حاصل کار دست‌اندرکاران این گروه پژوهشی است... بخش اول و دوم کتاب آموزش باز حاوی مطالب ارزشمندی در خصوص نظام آموزش باز است. همچنین هدف از ترجمه این اثر در اختیار قرار دادن اطلاعات کافی به اولیاء امور آموزشی، برنامه‌ریزان، مؤلفان، مسئولان رسانه‌های دیداری- شنیداری و متخصصان آموزشی پژوهشی است."

این اثر در دو بخش تدوین یافته است: بخش اول به تشریح مفهوم و علت کاربرد اصطلاح آموزش باز و ارتباط آن با آموزش سنتی می‌پردازد. در این بخش عواملی چون فشار آموزشی و اجتماعی به عنوان عوامل انگیزنده مؤسسات دولتی و غیردولتی مورد توجه قرار گرفته و ویژگی‌های مشترک مؤسسات آموزش عالی سنتی و آموزش از راه دور شرح شده است. از دیگر موضوعات مطرح شده در این بخش، موضوعات زیر شایان ذکرند: ارتباط آموزش و تکنولوژی ارتباطات با تأکید بر نقش فرستنده‌های رادیویی و تلویزیونی و مسائل اساسی مشترک مربوط به تمهید و تدارک امکانات آموزش باز.

در بخش دوم مسائل نظری و علمی آموزش باز و مسائل خاص برنامه‌ریزان و تکنولوژیست‌های آموزشی مطرح شده است.

عنوان فصول چهارده‌گانه این اثر بدین شرح است: "سیستم‌های آموزش باز"، شامل تاریخچه و شرح اصطلاحات اساسی این حوزه با "مسائل آموزشی"، "تأثیر تکنولوژی ارتباطات"، "نوگرایی و برنامه‌ریزی"، "موقعیت و نیازهای دانشجویان"، "تحقیق و ارزیابی و اهمیت افزون‌تر آن در سیستم آموزش باز"، "برنامه آموزشی و انتخاب رسانه‌ها"، "کاربرد رسانه‌های رادیو-تلویزیونی"، "تهیه مواد درسی"، "کاربرد تبادل تجارب"، "کارایی و هزینه‌ها"، "مسائل طراحان"، "آموزش باز - تجارب و مهارت‌های جدید"، "تأثیر آموزش باز".

در سال ۱۹۹۰ (پانزدهمین کنفرانس بین‌المللی آموزش از راه دور) در ونزوئلا و در سال ۱۹۹۳ (پنجمین کنفرانس سالانه اتحادیه آسیایی دانشگاه‌های باز) در کره جنوبی و در سال ۱۹۸۸ (چهاردهمین کنفرانس بین‌المللی آموزش از راه دور) در نروژ برگزار شده‌اند. مترجم هدف خود را از ترجمه این مقالات بهره‌جویی از تجارب موجود در سطح جهان به منظور اجتناب از تکرار اشتباهات در امور خطیر آموزشی - پژوهشی و آشنا ساختن دست‌اندرکاران نظام آموزش از راه دور با آخرین دستاوردهای پژوهشی ذکر کرده است.

مقاله اول با عنوان "آموزش از راه دور، یک استراتژی برای توسعه" (از لویس م. پنالور Luis M. Penalver) به تاریخچه آموزش تا پدیدار شدن آموزش از راه دور و نقش آموزش در پدیدآیی تغییرات اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی و نقش آموزش در توسعه می‌پردازد. سپس انواع مؤسسات آموزشی در این سیستم، پاره‌ای مفاهیم نهادی و ملاحظات اقتصادی و بحثی با عنوان پیش به سوی استراتژی جهانی برای آموزش از راه دور مطرح شده است.

مقاله دوم با عنوان "یادگیری، تغییر و مشارکت، توان بالقوه دانشگاه‌های باز" (از ت. ر. موريسن T.R. Morrison) به تأثیر تغییر در روند یادگیری می‌پردازد. سپس انواع یادگیری (علم محور، خودمحور، مشارکتی) را برمی‌شمارد و نوع یادگیری مشارکتی را متناسب با نظام دانشگاه‌های باز دانسته است.

در مقاله سوم با عنوان "استراتژی توسعه آموزش از راه دور" (از فی چانگ Faychung) نویسنده به تعریف ویژگی‌های جوامع توسعه یافته و در حال توسعه و تعریف کلی و جامع توسعه می‌پردازد. سپس ابزارهای مناسب آموزشی در کشورهای جهان سوم طرح می‌شود و در پایان الگوی مناسب آموزش از راه دور در این دسته از کشورها، با توجه به سطح اقتصادی، تکنولوژیکی و نیروی انسانی آنها، ارائه می‌گردد.

دور در اوضاع سیاسی، اقتصادی و اجتماعی کشور" (دکتر حسین صدیقی - کمال همت)، "بررسی ویژگی‌های نظام آموزش از راه دور در یکی از کشورهای موفق جهان (آلمان)" (دکتر احمد آقازاده)، "نقش آموزش از راه دور در کشورهای در حال توسعه" (دکتر اسکندر فتحی آذر)، "مدیریت در نظام آموزش از راه دور و تفاوت آن با مدیریت دانشگاه‌های سنتی" (عیسی ابراهیم‌زاده)، "لزوم توجه به عواملی چند در مکان‌گزینی مراکز دانشگاهی پیام‌نور" (دکتر علی اصغر نظری)، "مقایسه ویژگی‌های دانشجویان دانشگاه‌های سنتی با دانشگاه‌های آموزش از راه دور" (دکتر نصرت‌الله ضرغام و م. عالی‌پور)، "خودآموزی و آماده‌سازی دواصل عمده در نظام آموزش از راه دور" (دکتر رضا نیلی‌پور)، "روش تهیه خودآزمایی خودآموز در کتب درسی آموزش از راه دور" (دکتر سالار منافی اناری)، "درآمدی به نظام‌دهی متون درسی خودآموز" (غلامرضا ارجمندی)، "نگارش کتابهای خودآموز برای نظام آموزش از راه دور" (محمدحسن امیر تیموری)، "نقش رسانه‌ها در نظام آموزش از راه دور و نظام آموزش سنتی" (علیرضا عطائی - محمود علی محمدی)، "نقش طراحی در سیستم دانشگاه گشوده [باز]" (مریم مستشاریان)، "کیاسک^۱، رهیافتی تازه در تکنولوژی از راه دور" (یدالله نجفی)، "طراحی آموزشی چیست" (دکتر داریوش نوری)، "نقش و اهمیت تحلیل ماهیت و سازماندهی مواد آموزشی در سیستم آموزش از راه دور" (محررم آقازاده).

در پایان هر مقاله، منابع آن ذکر شده که مؤید استناد علمی مقالات است. جا دارد که این مجموعه ارزشمند، با ویرایش مجدد و سامان جدید که در خورشان اثر است، تجدید چاپ شود.

۳) پژوهش و توسعه در آموزش از راه دور (برگزیده مقالات)، گروه مؤلفان، ترجمه آزاده فتحعلی خانی، از انتشارات دانشگاه پیام‌نور، تهران ۱۳۷۳ ش، ۲۰۰+۷ صفحه و اژه‌نامه.

۱. کیاسک رهاوردی است نو از ارتباط متقابل بین انسان و ابزار، امتزاجی است بین میکرو کامپیوتر و تکنولوژی دیسک‌لیزری که یادگیری را هر چه بیشتر انفرادی می‌سازد (برگرفته از اصل کتاب، ص ۲۴۹)

این اثر حاوی نه مقاله در زمینه مسائل اساسی نظام آموزش از راه دور است که در کنفرانس‌های بین‌المللی، به همت نویسندگان متخصص خارجی ارائه شده‌اند. این کنفرانس‌ها

منابع پایانی مقالات این مجموعه، گنجینه‌ای از آثار و مراجع تخصصی در زمینه آموزش از راه دور را در اختیار خواننده علاقه‌مند می‌گذارد. فهرست واژگان فارسی به انگلیسی، در پایان، بر فواید اثر افزوده است. امید که در چاپ‌های بعد با رفع نواقص چاپی، از جمله نقص فقدان نام مؤلفان مقالات در فهرست مطالب، بر غنای این اثر افزوده گردد.

۴) برگزیده مقالات آموزش از راه دور، گروه مؤلفان، ترجمه محمود علیمحمدی، معشوره عالی‌پور، از انتشارات دانشگاه پیام‌نور، تهران ۱۳۷۲ش، ۱۷۹ صفحه.

موضوع مقاله چهارم با عنوان "در زمینه اصول پژوهش" (از ب. هلمبرگ Borje Holmberg) موضوعی کلی و مبنتی بر دیدگاه معرفت‌شناختی است. مؤلف از این منظر روش‌های مناسب برای پژوهش در حوزه آموزش از راه دور را معرفی کرده است.

مقاله پنجم با عنوان "باورها، سنن و واقعیات در آموزش از راه دور: ارزیابی مجدد فرایند تهیه مواد درسی" (از ژانت جنکینز Janet Jenkins) به مسائل ویژه و خاص آموزش از راه دور یعنی ملاک موفقیت یک مؤسسه با نظام آموزش از راه دور و مشخصه‌های لازم در طراحی مواد درسی و انتخاب رسانه می‌پردازد.

مقاله کوتاه "مهارت‌های تحلیلی تکمیلی برای طراحان آموزشی" (از دیوید مورفی David Murphy) به مسئله جزئی‌تر و خاصتری در حوزه آموزش از راه دور پرداخته و آن موقعیت طراح آموزشی و مهارت‌های خاص او در طراحی کتابهای آموزش از راه دور است. مقاله هفتم نیز به همین ترتیب، به مسئله خاص آموزش منسجم ریاضیات در این نظام و طبقه‌بندی سطوح یادگیرندگان می‌پردازد. عنوان این مقاله "تهیه مواد درسی ریاضیات در سیستم آموزش از راه دور" (از و. د. مدن V.D. Moden) است.

مقاله هشتم با عنوان "اقتصاد و مدیریت نظام‌های آموزش از راه دور دانشگاه‌های کوچک" (از باری ل. اسنودن و جان س. دانیل Barry L. Snowden, John S. Daniel)، با تکیه بر آمارهای گوناگون، به بررسی مسائل مدیریتی و اقتصادی در نظام‌های آموزش از راه دور کوچک در سطح دانشگاهی می‌پردازد و بر طرح الگوهای مناسب غیرسستی تأکید می‌کند.

مقاله پایانی این مجموعه "اقتصاد در آموزش از راه دور: زمانی برای تغییر جهت" نام دارد. در این مقاله تفاوت هزینه در آموزش از راه دور و آموزش سنتی و سودمندی اقتصادی نظام آموزش از راه دور و ضرورت کنترل هزینه‌ها در دانشگاه‌های دولتی با سیستم سنتی طرح شده است. مؤلف این مقاله گرویل رامبل (Gerville Rumble) از انگلستان است.

این مجموعه شامل دوازده مقاله از متخصصان آموزش از راه دور از کشورهای استرالیا، هندوستان، سریلانکا (۲ مقاله)، تایلند، اندونزی، مالزی، آفریقای جنوبی، انگلستان، کره، امریکا و ژاپن است. این مقالات در دو کنفرانس "اتحادیه آسیایی دانشگاه‌های باز" (۱۹۹۱ و ۱۹۹۲) ارائه شده است. این کنفرانسها، به همت این اتحادیه، هر ساله برگزار می‌شود. ترجمه سه مقاله از این دوازده مقاله، به صورت خلاصه ارائه شده است. عنوان مقاله‌ها و نویسندگان آنها بدین شرح است: "ارتباط ترسیمی شنیداری" (از ج. تیلور، ر. هانت، ا. جکید J.c. Taylor, R. Hunter, O. Jegede) "آموزش چهره به چهره در یک دانشگاه باز" (ک. راگونات، ت. رامش بابو K. Raghunath, T. Ramesh Babu) "نقش عناصر چهره به چهره در برنامه‌های آموزش از راه دور تربیت معلم با تأکید بر تجربه کشور سریلانکا" (و. آ. ر. ویجرتین W.A.R. Wijeratne)، "نظراتی درباره کلاسهای حضوری در یک دانشگاه باز در تایلند" (پورنشولی نیلیویسر Pornchulee Nilvises)، "کلاسهای اجباری فشرده سالانه" (فائزه حاج عزیز، نظیره احمدعزلی، نیک نورالعینی، ن. رحمان)، "عناصر چهره به چهره در آموزش از راه دور" (ج. ل. ویزر J.L. wayers)، "اطلاع‌رسانی در آموزش از راه دور" (کیت هاری، نظیره اسماعیل Keith Harry, N. Ismail)، "واقعیات و چشم‌انداز دانشگاه هوایی و مکاتبه‌ای کره" (یانگجا یون Youn Ja Youn)، "کامپیوتر و عنصر چهره به چهره در آموزش از راه دور" (ب. مونا

انگیزه پژوهشی اعضای هیئت علمی دانشگاه پیام نور" (متهاب غفاری)، "نقش دانشگاه پیام نور در کمک به رفع نارساییهای آموزش عالی" (جعفر قادری)، "مدیریت ارزشیابی کیفیت در نظام آموزش باز و از راه دور" (دکتر عیسی ابراهیم زاده)، "گسترش رشته های علوم در ایران با استفاده از نظام آموزش نیمه-حضوری" (دکتر محمدعلی ابراهیمی)، "نقش خودآموزی و مطالعه مستقل در یادگیری در سهای تربیت بدنی" (دکتر ابوالفضل فراهانی)، "بررسی نحوه توزیع مراکز، دانشجویان و رشته های تحصیلی دانشگاه پیام نور در سطح کشور" (دکتر فرهاد خدادادکاشی - دکتر ابوالفضل فراهانی)، "سازماندهی فرایند یادگیری - یاددهی، نقشی جدید برای استادان نظام آموزش از راه دور" (دکتر عشرت زمانی)، "شیوه های ارائه آموزش با استفاده از نظام های آموزش به کمک رایانه در آموزش باز و از راه دور" (اردوان مجیدی - دکتر سعید عباسبندی)، "آموزش از طریق رسانه های تعاملگر" (عبدالله عطایی)، "یادگیری مستقل در دانشگاه پیام نور" (دکتر محمدسیفی)، "راهبردهای اجرایی و طرح ناحیه بندی مناطق دهگانه آموزشی برای رفع معضلات ناشی از کمبود نیروی هیئت علمی در دانشگاه پیام نور" (آنیته مجیدی هروی)، "یادگیری مستقل در نظام آموزش از راه دور" (محمد هاشم رضایی)، "عوامل روانی مؤثر بر یادگیری دانشجویان و نقش مشاوره در آموزش از راه دور" (فرشیده کاظمی)، "راهکارهای بهبود روند آموزش در دانشگاه پیام نور" (جمیله فاطمی)، "نگاهی به نقش کلاسهای درس مجازی در امر پیشبرد کمی و کیفی آموزش از راه دور" (سیدتیره هدایتی - دکتر سعید عباسبندی)، "رهبری و مدیریت در دانشگاه مبتنی بر نظام آموزش از راه دور" (مزگان حیدری)، "آموزش از راه دور از طریق رادیو" (افسانه توحیدی)، "Context and Ethics as Factors in the Design, of Educational Technology" (Dr. Esko Kahkonen, Dr. Erkki Sutinen), "Virtual Seminars " Second Best of New Quality of Distance Teaching" (Dr. Wolfram Laaser), "Visual Literacy in Science Education beyond 2000 (Ali Reza Binesh)," " The Learning Organization, a Pattern for Payame Noor University [PNU] (Tahereh Feizy)." ■

سیری، ر.م. ویراسینگه - B. Munasiri, R.M. Wirasinghe)، "تهیه کننده تلویزیونی: دوست یا دشمن" (توماس راسل Thomas Russell)، "دانشگاه هوایی به عنوان وسیله ای برای آموزش مادام العمر و مستمر در ژاپن" (کازو تاکاهاشی، ماسایا ایواناگه Kazuo Takahashi Masaya Iwanage).

۵) مجموعه مقالات دومین کنفرانس آموزش باز و از راه دور، به کوشش معاونت پژوهشی دانشگاه پیام نور، تهران ۱۳۸۰ ش، ده + ۲۳۹ + ۲۶ صفحه.

این مجموعه مشتمل است بر مقالات دومین کنفرانس آموزش باز و از راه دور، که به همت معاونت پژوهشی دانشگاه پیام نور، در اردیبهشت ماه سال ۱۳۸۰ شمسی، در محل سازمان مرکزی دانشگاه پیام نور برگزار شده است. این مقالات در ذیل سه عنوان اصلی دسته بندی شده اند: نقش آموزش از راه دور در توسعه ملی؛ نقش آموزش باز و از راه دور در ساختار جدید آموزش عالی کشور؛ راهبردهای توسعه کمی و کیفی آموزش باز و از راه دور در ایران. در ذیل عنوان اول و دوم، هر کدام پنج مقاله، و در ذیل عنوان سوم پانزده مقاله به زبان فارسی و چهار مقاله به زبان انگلیسی آمده است.

عنوان مقالات این مجموعه بدین قرار است: "کارایی نظام آموزش از راه دور در تربیت و آموزش ضمن خدمت معلمان" (فریدون پارسانیارق)، "جهانی شدن آموزش باز و از راه دور: ظرفیتها و چالشها (منوچهر جعفری گهر)، "دورنمای آموزش از راه دور در قرن بیست و یکم" (محمد رضا سرمدی)، "لزوم توجه به نکته های مثبت آموزش از راه دور در دنیا" (دکتر میرزا حسن حسینی)، "چشم انداز آموزش از راه دور در قرن بیست و یکم" (نصرت کاظمی)، "ظرفیتها و چالشهای دانشگاه پیام نور" (دکتر منصور بدری فر)، "چالشهای جدید پرورش قوای فکری و ادراکی در عرصه تولید منابع آموزش باز و از راه دور" (دکتر محمد رضا حمیدی زاده)، "ظرفیتها و چالشهای آموزشی گروه زیست شناسی دانشگاه پیام نور" (دکتر غلامرضا بخشی خانیکی - شهریار غفوری)، "بررسی میزان